

ЗМІСТ

Передмова	5
Розділ 1. Основи клінічної психології як наукової дисципліни	9
1.1. Клінічна психологія як наука. Предмет, завдання та структура клінічної психології. Історія розвитку науки	9
1.2. Зв'язок клінічної психології з іншими науковими дисциплінами	25
1.3. Методи дослідження у клінічній психології. Особливості, систематика, функції клініко-психологічної діагностики.....	27
1.4. Поняття “здоров'я”, “хвороба”, “інвалідність”. Норма і патологія у клінічній психології.....	39
1.5. Поняття “параметри життя” як критерій вивчення особистості в хворобі.....	65
1.6. Діагностичні принципи, що використовують у клінічній психології.....	72
Питання для самоконтролю	102
Список рекомендованої літератури до розділу 1	103
Розділ 2. Етіологія хвороб та їх класифікація	106
2.1. Гени, генні продукти та негенетичні фактори передавання психічних розладів	106
2.2. Ендокринна система і нейропептиди, їх роль у виникненні психічних розладів.....	125
2.3. Вплив соціально-психологічних факторів на появу психічних розладів та ознак.....	129
2.4. Патогенні соціальні умови, не пов'язані із розвитком, які можуть сприяти виникненню розладів.....	135
2.5. Вплив соматичного стану на психіку людини	180
2.6. Види класифікацій хвороб.....	198
Питання для самоконтролю	218
Список рекомендованої літератури до розділу 2	219
Розділ 3. Психологія психічних станів і розладів	227
3.1. Поняття “межові стани” та чинники, що впливають на їх появу.....	227

3.2. Прояви межових станів залежно від індивідуально-типологічних особливостей хворих	251
3.3. Межові стани за різних соматичних захворювань	267
3.4. Психологія психосоматичних розладів	282
3.5. Зміни у психіці пацієнтів із різними захворюваннями	305
Питання для самоконтролю	356
Список рекомендованої літератури до розділу 3	358
Розділ 4. Психопрофілактичні заходи та психогігієна психічних станів та розладів	367
4.1. Поняття психопрофілактики, її види та роль у запобіганні психічним розладам	367
4.2. Психопрофілактика та психогігієна як система заходів збереження та відновлення здоров'я у процесі виховання, навчання, праці	381
4.3. Психогігієна хворого	398
Питання для самоконтролю	405
Список рекомендованої літератури до розділу 4	406
Термінологічний словник	410

ПЕРЕДМОВА

Здоров'я кожної окремої особистості – неоціненне багатство держави та найважливіший показник її розвитку та благополуччя. Основні критерії його збереження – організація медико-профілактичної допомоги, розширення мережі спеціалізованих служб у системі охорони здоров'я та покращення технічного стану медицини. На жаль, в Україні ще й сьогодні діагностика, лікування та збереження здоров'я не на високому рівні, що позначається на якості життя населення нашої країни.

Іншою стороною у взаємодії медичний працівник – хворий стає те, що за низкою сучасних діагностичних процедур (результати рентгенографічних досліджень, магнітно-резонансної томографії – МРТ, ехоенцефалограми – ЕХО-ЕГ, ехографії серця, ультразвукової діагностики внутрішніх органів – УЗД) і лабораторних досліджень – титрування, фільтрування, колориметрування тощо про хворого забувають взагалі, а на те, які суб'єктивні відчуття пацієнта, чи відбулися зміни в його психіці, загалом звертають недостатньо уваги.

Напевно, потрібно нагадати слова Сократа, які Платон наводить у трактаті “Хармід”: “...не можна лікувати тіло, не лікуючи душу; і величезна помилка, що існують лікарі тіла і лікарі душі, тоді як це, по суті, неподільне; саме це недооцінюють лікарі, і тому від них втікає багато хвороб...”.

В умовах сьогодення усе частіше ставлять питання про модель інтегрованої медичної допомоги у вигляді тісної співпраці психолога, консультанта-психіатра, психотерапевта і лікаря загальної практики. Це вимагає реформування служб, відповідальних за збереження і зміцнення психічного здоров'я нації, їх переходу із загальномедичної на біопсихосоціальну модель надання допомоги. Адже неможлива діяльність загальнолікувальної та психіатричної мереж без інтеграції соматичних і психіатричних ланок охорони здоров'я.

У центрі уваги має перебувати не хвороба з її соматичними чи психічними закономірностями, виникненням, перебігом чи подоланням, а сама особистість – цілісна, яка пройшла певні етапи існування та становлення у соціальному середовищі, яка може захворіти, але й здатна успішно здолати хворобу.

Тому необхідне зближення служби загальносоматичного профілю та служби психіатричної допомоги, що надасть можливість здійснювати не лише власне медичні, але й профілактичні заходи, активно долучати членів родини до реабілітації та сімейного нагляду за хворим, а також вирішувати багатопланові соціальні питання для поліпшення якості життя пацієнтів. Такий підхід до організації допомоги сприятиме досягненню повнішого і стабільнішого терапевтичного результату.

Перший крок у цьому напрямі вже зроблено – це створення первинної ланки медичної допомоги населенню на засадах сімейної медицини. Загалом сімейний лікар має бути і психологом, і психотерапевтом, і психіатром.

Водночас зростають вимоги і до практичних психологів. З цим пов'язана зміна спеціалізації на “Психологію”, що розширює межі діяльності фахівців, а відповідно вимагає і знань у галузі патофизиології, спеціальної психології, психосоматології та психопатології.

Освітньою метою дисципліни “Основи клінічної психології” є формування у студентів теоретичних основ та понятійного апарату клінічної психології, розуміння історії розвитку і структури сучасних знань у галузі цієї науки, значення взаємозв'язку теоретичних і практичних знань, ролі психологічних досліджень у розв'язанні практичних завдань, серед яких виявлення основних психологічних особливостей людей, що страждають на різні захворювання; застосування методів і засобів діагностики психічних відхилень, диференціації психологічних феноменів та психопатологічних синдромів; дослідження психології взаємовідносин пацієнта і медичного працівника; використання психопрофілактичних, психокорекційних та психотерапевтичних засобів допомоги пацієнтам, а також теоретичні аспекти психосоматичних і соматопсихічних взаємовпливів; їх прикладна значущість у вирішенні питань із інших галузей психології, медицини і педагогіки.

Вивчення курсу та підготовка фахівців до практичної діяльності передбачають такі завдання курсу “Основи клінічної психології”:

- вивчення психології хворого;
- ознайомлення із основами психології лікувальної взаємодії;

- визначення норми та патології психічної діяльності;
- ознайомлення із методами дослідження у клінічній психології;
- засвоєння основ вікової клінічної психології;
- аналіз та коригування змін психіки пацієнтів із соматичною патологією, патопсихологічними порушеннями та розладами.

Курс “Основи клінічної психології” тісно пов’язаний зі спорідненими дисциплінами, передусім із психіатрією та психосоматикою, неврологією. Спільною для них сферою наукового і практичного інтересу є діагностичний процес із використанням методів досліджень психічних особливостей хворих, запозичених із психодіагностики та загальної психології; оцінювання адекватності або девіантності поведінки людини – у психології розвитку та віковій психології, психіатрії. Вивчення клінічної психології неможливе без медичних знань, зокрема з галузі неврології та суміжних дисциплін. Психосоматичний розділ клінічної психології ґрунтується на наукових уявленнях таких галузей, як психотерапія, валеологія, екологія.

Вивчивши навчальну дисципліну, студент повинен досягти таких результатів:

- опанувати фундаментальні теоретичні засади клінічної психології;
- сформувати уявлення про місце клінічної психології в контексті інших психологічних дисциплін, зв’язок із іншими суміжними дисциплінами (психофізіологією, віковою психологією, педагогікою);
- знати і розуміти основні поняття та проблеми клінічної психології;
- виробити погляди на основні розділи сучасної клінічної психології: патопсихологію, нейропсихологію, психосоматичні розлади й аномальну генезу психічного розвитку, психопрофілактику та психогігієну;
- розуміти основні принципи та уміти застосовувати методи діагностичних досліджень у клініці, критерії оцінювання психічної норми;
- знати системи класифікації індивідів із психічними розладами;
- використовувати отримані дані в практичному житті.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у студентів таких *компетентностей*:

загальних:

- розуміння норми та порушень у психіці людини залежно від змін у суспільному і професійному житті;
- здатність розуміти пацієнтів, їхні потреби та інтереси, визнавати за ними право на свободу дій і вчинків та ефективно взаємодіяти із людьми в суспільному та громадському житті;
- здатність ефективно взаємодіяти із членами робочої групи під час виконання спільних завдань;

фахових:

- здатність виявляти, діагностувати і прогнозувати розвиток і зміну психології особистості з порушеннями психіки;
- здатність консультивати та застосовувати основи психодинамічної терапії в індивідуальній, сімейній та груповій роботі із різними віковими категоріями тощо.

Результати вивчення цієї дисципліни деталізують такі програмні результати навчання.

1. Здатність продемонструвати всебічні знання і розуміння клінічної психології особистості.

2. Вміння і здатність вибирати й застосовувати адекватну методологію та інструментарій для здійснення теоретичних і емпіричних досліджень у галузі клінічної психології, всебічно й глибоко аналізувати фактори та соціально-психологічні явища, що впливають на стан та життєдіяльність особистості.

3. Вміння і навички виявлення та оцінювання різних процесів та їх впливу на захворювання особистості та зміну її психіки.

4. Здатність усвідомлювати та брати на себе особисту відповідальність за одержані результати дослідження.

5. Здатність використовувати отримані дані в практичному житті, зокрема у наданні психологічної допомоги та підтримки хворим із різною нозологією, організації психопрофілактичних та психогігієнічних заходів для запобігання розвитку психічних порушень.